

ЖЛАРАСТ

Grzegorz Ziółkowski

SAMOMORILSKI PROTESTI Z OGNJEM

Odlomek iz
knjige *Kruto
gledališče
samosežiga:
samomorilski
protesti z
ognjem in
njihovi odmevi
v sodobni
kulturi*

Dejanje protestnega samosežiga – ko si nekdo v imenu neke zadeve prostovoljno manifestativno vzame življenje z ognjem – je kruto na dva načina. Je dobesedno kruto, neposredno neusmiljeno in okrutno – na fizični in psihični ravni. Predvsem za človeka, ki se zažge, do neke mere pa tudi za priče oziroma opazovalce njegovega dejanja, ki jih lahko šokira in osupne. Najpogosteje se konča s smrtjo protestnika ali protestnice, včasih z resnimi telesnimi poškodbami. Njegova posledica so kadeči se zogleneli ostanki ali opečeno telo, s katerega se v zaplatah lušči koža. Za sabo pušča abjekt (angl. *abjection*) – abjekt, ki lahko vzbuja občutek gnusa, do katerega bi vsaj nekateri izmed nas čutili odpor ali bi se ga bali dotakniti ali pa bi se stresli ob misli na to, da bi se ga dotaknili. Za sabo pušča dim in pepel, smrad po ožgani koži in topečem se salu. To dejanje je kruto tudi v artaudovskem pomenu. Za osebo, ki ga naredi, je posledica skrajnih odločitev in neomajne doslednosti pri izražanju prepričanj. Njegov namen je pretresti tiste, ki gledajo, jih predramiti iz čustvene letargije, spraviti iz moralne mlačnosti in spodbuditi k odzivu. [...]

Bistveni motiv samomorilskih protestov s samosežigom ni to, da si oseba vzame življenje, temveč to, da sporočilo pride do naslovnikov, tako tistih, ki so navzoči na kraju dogodka, kot tistih, ki za dogodek izvedo iz medijev. Samosežigi – ki jim sledijo muke in (najpogosteje) smrt ali (redkeje) trajna pohabljenost osebe, ki se odloči za to obliko protesta – se gledajo (v živo ali posredno) in jih je treba gledati. Njihov namen je vzbuditi pozornost skupnosti in pretrgati tkivo družbenega življenja z radikalnostjo dejanj. Izvedeni so javno (najpogosteje na simbolnih krajih in/ali krajih, povezanih z oblastjo), namenoma in po lastni volji, v bran vrednotam, ki se posamezniku zdijo tega vredne.

Predstavljajo enega drastičnih načinov usmerjanja pozornosti na krizo v družbi in na napetosti, ki jo spremljajo, hkrati pa to krizo poskušajo brezkompromisno odpraviti s svojevrstnim preobratom, katerega bistvo je žrtvovanje samega sebe (angl. *self-immolation*). [...] Sicer pa so ta žrtvovalna in spektakularna dejanja upora neredko organizirana in izvedena tako, da je poskrbljeno za vsak vidik dogodka [...]. Zanje oseba izbere ustrezen kraj, pogosto tudi primerne rekvizite in besede, pripravi scenarij, na sprejem vpliva s pomočjo poslovnih pisem [...].

V samosežigih je poudarjena napetost med individualnim in kolektivnim. Oseba, ki protestira s samouničenjem, osamljena stoji pred obličjem smrti (v svojem bistvu je smrt vselej individualna in po svoje samotarska), vendar se v to dejanje marsikdaj poda v imenu nadosebnih vrednot, bodisi zaradi altruizma bodisi zaradi individualnega gneva. To, kot sem že omenil, stori zato, da manifestira svoja prepričanja, za katera pogosto meni, da so pomembna tudi za druge. V tovrstnih dejanjih gre prav za to demonstracijo – žrtvovanje lastnega življenja okrepi sporočilo in samo postane sporočilo, ki svoj smisel razodene v vesti drugih, tako da se včasih prebija skozi oklep njihovega ravnodušja in jih vabi, naj v bran zadeve kaj storijo. Obenem je treba pripomniti, da so ta dejanja, čeprav so prostovoljna, posamična in (najpogosteje) enkratna, marsikdaj izvedena po navdihu in

zgledu predhodnikov in predhodnic. Prav tako velja opozoriti, da dejanje osebe, ki protestira s samosežigom – ta oseba lahko obvelja za vzor »močnega performativnega subjekta«, saj ni naslovnik, pač pa začetnik (začetnica) in agens –, kontrastira z v dani družbi prevladujočimi religioznimi sistemi, kar od posameznika zahteva dodaten pogum, močno voljo in odločenost, da lahko uresniči svojo odločitev.

Pri protestnih samosežigih je zaznati podobno vrsto spektakularnosti kot pri samomorilskih napadih borcev ali bork za kako zadevo. Drugačen pa je njihov učinek, kajti samosežigi fizično uničijo skoraj vedno in skoraj izključno tiste, ki se odločijo za tak način protesta. In čeprav je skupni imenovalec samomorilskih napadov in samosežigov spektakularni teror, zlahka opazimo razliko med njimi. V prvem primeru namreč naslovnikom strahu ne vzbujajo le odločenost samomorilca (ali samomorilke), ki s svojim dejanjem dokazuje, da se ne bo umaknil(a) pred ničimer, temveč tudi – in predvsem – nepričakovano uničenje drugih, neredko celo obseg razdejanja. V drugem primeru pa se groza v naslovniku porodi predvsem ob soočenju s tem, da posameznik prostovoljno vzame nase trpljenje, ki zelo pogosto postane ena najbolj bolečih oblik smrti. Radikalni značaj samosežigov je povezan z njihovo telesno razsežnostjo – kot drastični in mejni somatski dogodki namreč pridobijo pretresljivo moč. [...]

V drugi polovici dvajsetega stoletja so manifestativna dejanja samosežigov in samozažigov – kot se je pokazalo – za vedno vstopila v arzenal mirovnih protestnih udejstvanj in jih povezujemo z nenasilnim bojem (angl. *non-violence*). To se je zgodilo po odmevnem dejanju vietnamskega budističnega meniha Thich Quang Duca, ki se je 11. junija 1963 zjutraj na križišču v središču Sajgona

javno zažgal, ker je hotel izraziti nasprotovanje preganjanju budistov, za kar je bil odgovoren katoliški predsednik Republike Vietnam Ngo Dinh Diem. Dejanje, ki so ga predstavniki budistične redovne skupnosti izvedli zelo skrbno, je ameriški poročevalec Malcolm Brown ovekovečil na nizu fotografij, ki so bile objavljene v časopisu in so pretresle javnost v Združenih državah Amerike in po svetu. To je vplivalo na ameriško politiko do Diemovega režima, ki ga je Washington pred tem podpiral, in slabih pet mesecev pozneje je bil Diem med vojaškim državnim udarom skupaj s svojim bratom zverinsko umorjen. Ducov samosežig je mogoče šteti za ustavno dejanje te metode protesta, njegov nazorni prikaz na fotografijah pa za eno od ikon burnih šestdesetih let minulega stoletja [...].

Budistične protestne avtokremacije v Vietnamu so postale navdih za samosežige ameriških pacifistov, med njimi kvekerja Normana Morrisona, ki je leta 1965 na stopnicah Pentagona tako protestiral proti vojni, v kateri je njegova država sodelovala onstran Pacifika. Marsikaj kaže na to, da so bila ta dejanja v navdih tudi osebam, kot sta Ryszard Siwiec na Poljskem (1968) in Jan Palach na Češkoslovaškem (1969), ki so v t. i. vzhodnem bloku na ta način nasprotovali marazmu rojakov, podvrženih komunistični indoktrinaciji in pritiskom. Zelo verjetno so prav vietnamski samosežigi navdihnili tudi mladega južnokorejskega delavca in aktivista, ki se je boril za izboljšanje delovnih razmer, Jeona Tae-ila, ki se je zažgal (1970), da bi opozoril na nečloveško ravnanje z delavkami in delavci tekstilne industrije v svoji državi. Teh pet dejanj je mogoče šteti med najbolj kričeče primere protestnih samosežigov v sodobni zgodovini, in nedvomno sta jih vodila altruizem in želja po tem, da bi obranili in rešili nadosebne vrednote. K njim dodajam še samosežig Tunizijca Mohameda Bouazizija leta 2010, ki je kot iskra zanetil vesplošni upor in privedel do izbruha t. i. arabske pomladi. Njegovo dejanje je bilo resda impulzivno in vodilo so ga osebni vzgibi (občutek ponižanosti in krivice), vendar je bilo izvedeno javno, pred zgradbo mestne hiše, pred očmi številnih prič, zato ga prav tako štejemo za dejanje samomorilskega protesta. Menim namreč, da je tovrstne proteste mogoče izvesti tako v imenu družbe kot v lastnem imenu.

Prevedla Tatjana Jamnik

Ziółkowski, Grzegorz (2018):
Okrutny teatr samospalen.
Protesty samobójcze w
ogniu i ich echa w kulturze
współczesnej, Poznań:
Wydawnictwo Naukowe
UAM (23, 26, 27, 29–31).

Slovensko mladinsko gledališče
 Vilharjeva 11, 1000 Ljubljana
 T: +386 (0)1 3004 900
 F: +386 (0)1 3004 901
 info@mladinsko-gl.si
 www.mladinsko.com

Svet Slovenskega mladinskega gledališča:
 Zvone Čadež, Semira Osmanagić,
 Katarina Stegnar, Asta Vrečko, Martina Vuk

Strokovni svet Slovenskega mladinskega gledališča:
 Tatjana Ažman – predsednica, Blaž Lukan,
 Janez Pipan, Matjaž Pograjc, Dario Varga

Direktor: Tibor Mihelič Syed
 Umetniški vodja: Goran Injac
 Režiserja: Matjaž Pograjc, Vito Taufer
 Dramaturginja: Urška Brodar
 Vodja trženja in odnosov z javnostmi: Helena Grahek
 Lektorica: Mateja Dermelj
 Strokovni sodelavki: Tina Malič, Katarina Saje
 Tehnični vodja: Dušan Kohek
 Vodja koordinacije programa: Vitomir Obal
 Koordinator programa: Gašper Tesner
 Tajnica gledališča: Lidija Čeferin
 Računovodkinja: Mateja Turk
 Knjigovodkinja: Tina Matajc
 Prodaja vstopnic: Gabrijela Bernot, Sanja Spahić

Predstava je nastala s podporo
 Ministrstva za kulturo RS.
 Ustanoviteljica Slovenskega mladinskega
 gledališča je Mestna občina Ljubljana.

REPUBLIKA SLOVENIJA
 MINISTRSTVO ZA KULTURO

Mestna občina
 Ljubljana

Organizacija Zveznih
 teatrov za celostno
 umetniško in kulturno
 izobrazbo mladih
 od leta 1978

Prodaja vstopnic

- v Prodajni galeriji
 Trg francoske revolucije 5, 1000 Ljubljana
 od ponedeljka do petka med 12.00 in 17.30
 ob sobotah med 10.00 in 13.00
 OI 425 33 12
- pri gledališki blagajni
 Vilharjeva 11, 1000 Ljubljana
 OI 3004 902
 uro pred začetkom predstave
- na spletu
www.mladinsko.com
 nakup vstopnic s popusti
 prek spleta ni mogoč

Gledališki list Slovenskega mladinskega gledališča
 Sezona 2020/2021
 Številka 3

Junij 2021

Izide ob vsaki premieri
 Izdalo Slovensko mladinsko gledališče
 Za izdajatelja Tibor Mihelič Syed
 © Vse pravice pridržane
 Uredništvo: Urška Brodar, Mateja Dermelj,
 Helena Grahek, Goran Injac, Tina Malič,
 Katarina Saje, Tibor Mihelič Syed
 To številko uredila: Tina Malič
 Lektorica: Mateja Dermelj
 Fotografije: Ivian Kan Mujezinović
 Oblikovanje: Mina Fina, Damjan Ilić,
 Ivian K. Mujezinović – Grupa Ee
 Tisk: Fotoprospekt, d. o. o.
 Naklada: 500 izvodov
 Cena: 2 €

ISSN: 2232-2019

